Ցունական հաւատարմատար Վրայլասի խաղաղասիրական յայտնութիւնները, որոնց նա տուաւ Բեռլինի մէջ այնտեղից իր հայրենիքը ուղևորվելու ժամանակ, չափազանց գրգռեց այստեղի ալբանցիներին, որոնք պատրաստվում էին Ցունաստանի հետ պատերազմելու համար և, ինչպէս երևում է, անհամբերութեամբ սպասում էին այդ պատերազմին: Ենի-Ջամի մեչետի մէջ եղած ցոյցերը բաւականաչափ ցոյց են տալիս այստեղի ալբանական գաղթականութեան պատերազմական տրամադրութիւնը: Դրանից յետոյ դարձեալ մի քանի անգամ ցոյցեր եղան: Ալբանական հին սովորութեան համեմատ մեչետը շրջապատող ահագին հրապարակի զանազան մասերի վրա ալբանական դրօշակներ կային: Ցոյցերի առաջնորդները հրաւիրում էին ալբանցիներին զինուոր գրվել, գրում էին նրանց անունները և յայտնութիւնները: Զինուորների այսպիսի բացարձակ հաւաքելը իշխանութեան համաձայնութեամբ բաւական անհանգստացրին յոյներին: Ցունական դեսպանը խնդրեց պ. Գօշենին, որ նա միջնորդի սուլթանի մօտ զինուորների հաւաքելը դադարեցնելու համար: Ցոյները աւելի լաւ միջոց գտան այդ նպատակին հասնելու համար: Նրանք կաշառեցին մի ալբանցի պօլիցիականի, որ յայտնեց Խաֆիզ-փաշային, թէ ալբանցի նոր զինուորները մտադիր են մերժել սուլթանի իշխանութիւնը և Ալբանիան անկախ յայտնել և թէ այդ մտադրութեան մասին նրանք բացարձակ խօսում են: Խաֆիզ-փաշա իսկոյն արգելեց զինուորներ հաւաքել և թէպէտ ալբանցիները բողոքեցին այդ կարգադրութեան դէմ և հաստատեցին, որ լրաբերը կաշառված էր, բայց հրամանը այլ ևս յետ չառնվեցաւ: Այն ժամանակվանից, ինչ Աբեդին-փաշա մինիստր նշանակվեցաւ, յոյները լուր են տարածել, որ նա Էպիրոսի բազմաթիւ անուանի ալբանցիների հետ մի գրութեամբ խնդրել են Գէորգ Թագաւորից Էպիրոսը միացնել Ցունաստանի հետ: Թէպէտ Աբեդին-փաշա մերժում է այդ լուրը, բայց շատերը հաւատացնում են, որ նա ճշմարիտ է:

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

«Голосъ» լրագրի մէջ տպված է Փարիզից մի թղթակցութիւն, որ հետևեալ կերպով նկարագրում է յուլիսի 14-ի ֆրանսիական ազգային տօնը: Թղթակցութիւնը գրված է յուլիսի 15-ին:

Իբրև տօն երէկվայ օրը գրեթէ անաջող անցաւ: 1878 թուականի յունիսի 30-ի տօնի հետ նրան համեմատել անգամ չէ կարելի: Յուլիսի 14-ից դեռ երկու օր առաջ երկաթուղիների գնացքները դուրս էին տանում Փարիզից զանազան գիւղերը և ծովային ջրերը ամենքին, որոնք միջոց ունէին Փարիզից փախչելու և բերում էին Փարիզ գաւառական բնակիչներին, որոնք զուարճանալու այդպիսի դէպքերից միշտ օգուտ են քաղում:

Այդ տօնի անաջողութեան պատճառը իւրաքանչիւր ֆրանսիացի ուրիշ կերպ է մեկնում, նայելով, թէ այդ մեկնողը ինչ կուսակցութեան է պատկանում: Միապետականները հաւատացնում են, որ անաջողութեան պատճառը այդ օրվայ ընտրութիւնն էր: Բաստիլիայի վերցնելը և այդ բանտը պաշտպանող մի քանի տասնեակ ծեր զինուորների կոտորելը, նրանց կարծիքով, Ֆրանսիայի պատմութեան ամօթալի տեղն է և այդ պատճառով ֆրանսիական հասարակութեան լուսաւորված մասը չը կամեցաւ մասնակցել այդպիսի օրվայ տարեդարձի տօնին: Հանրապետականները թէպէտ բարձրաձայն խնչում են, որ այդ օրը ժողովրդի մէջ չը տեսնված ոգևորութիւն էր տիրում, բայց իրանք էլ խոստովանում են, որ բացի շրջակաների բնակիչներից, Փարիզը չափաւոր կերպով մասնակցեց երէկվայ տօնին: Սովորաբար այդ երկու կողմերն էլ իրաւունք ունեն: Փարիզի բնակիչները առանց ոգևորութեան վերաբերվեցին գործին այն պատճառով, որ այդ բոպէին նրանք առանձին պատճառ չունէին ուրախանալու և ոգևորվելու: Բաստիլիայի վերցնելու օրը կարելի էր միայն այն ժամանակ ազգային տօն դարձնել, եթէ դրանով Ֆրանսիայի մէջ բոլորովին վերջանար յեղափոխական տարրը և եթէ ազգաբնակութիւնը հաւատացած լինէր, որ այսուհետև նա կարող է խաղաղ և հանգիստ ապրել և յեղափոխութեան պըտուղներից օգուտ քաղել: Տարաբաղդաբար այդպէս չէ: Այն մարդիկ, որոնք ներկայ բոպէում իշխում են, թէպէտ ամենքին հաւատացնում են, որ այսուհետև Ֆրանսիան իր զարգացումը կը շարունակի վերանորոգական ճանապարհով, բայց ամբոխը դրանց չէ հաւատում: Այս պատճառով շատերը կարծում են, որ կառավարութիւնը ֆրանսիական ազգային տօնի համար կարող էր աւելի աջող օր ընտրել, քան թէ յուլիսի 14, այսինքն այն օրը, երբ ֆրանսիական յեղափոխութիւնը առաջին անգամ բռնութեան ճանապարհի վրա կանգնեց:

Եթէ ամբոխի ոգևորութիւնը մեծ չէր, այնու ամենայնիւ պէտք է գովել ֆրանսիական հասարակութեանը նրա չափազանց բարեմիտ վարմունքի համար: Ամբողջ օրը Փարիզի մէջ ոչ մի կռիւ, ոչ մի անկարգութիւն և ոչինչ ցոյցեր չեղան: Երկու միլիոնաւոր ազգաբնակութիւնը շարժվում էր, զուարճութեան մի կենտրոնից դէպի միւսը անցնելով և ոչ մի տեղ չը հաւաքվելով, այնպէս որ շարժողութեանը արգելք լինէր: Հարիւրաւոր տեղեր կազմված էին զուարճութեան կենտրոններ: Վաղ առաւօտից մինչև կէս գիշեր ամբոխը զուարճանում էր և ոչ մի տեղ կարգապահութիւնը չը խանգարվեցաւ: Թէպէտ պահպանողական կուսակցութեան մամուլը առաջուց նախագուշակում էր, որ յուլիսի 14-ին անկարգութիւններ և ժողովրդական ցոյցեր կը լինեն, բայց առաջ էլ նրան ոչոք չէր հաւատում: Շատերը այնու ամենայնիւ սպասում էին, որ գոնէ մի փոքր ցոյց կը լինի որ և է արգելված միաբանութեան, կամ յետադիմական լրագրի խմբագրատան դէմ ինչպէս օրինակ «Gaulois» լրագիրը, որ իր աններելի վերաբերութեամբ դէպի հանրապետութիւնը և իր ծաղրերով դէպի տօնին մասնակցողները, անկարգութեան պատճառ էր դառնում: Փարիզեցիք աւելի լաւ համարեցին այդ յարձակմունքներին արհամարհանքով պատասխանել: Ամբողջ աշխարհի մէջ այնպիսի մայրաքաղաք չը կայ, որտեղ ազգային տօնին այսպիսի խառը ժամանակ այսքան ամբոխ մասնակցէր և տօնը այդքան խաղաղ և հանգիստ անցնէր, ինչպէս պատահեցաւ Փարիզում:

Յուլիսի 14-ի տօնի զինուորական բաժինը առաջուց կազմած նախագծի համեմատ կատարվեցաւ: Անսպասելին միայն հանրապետութեան նախագահ Գրեվիի ճառն էր, որ ամեն կողմից գեղեցիկ էր: Գրեվին չէ սիրում շատ խօսել, բայց երբ հարկաւոր է համարում խօսել, նրա ճառը հիանալի է լինում: Բոլոր լրագիրները առանց բացառութեան գովում են այն ազգասիրական ոգին և ազնուութիւնը, որով գեղեցկացրած էր Գրեվիի ճառի իւրաքանչիւր նախադասութիւնը:

Գրեվին հասկացաւ, որ այդպիսի դէպքերում զօրքերին դիմելու ժամանակ, անհրաժեշտ է կուսակցութիւններից բարձր լինել և խօսել միայն հայրենիքի, միայն Ֆրանսիայի անունով: Ահա այդ ճառի կարճառօտ բովանդակութիւնը: «Օֆիցերներ, ունտեր-օֆիցերներ և զինուորներ, որոնք այս հանդիսին զօրքերի ներկայացուցիչներ էք: Հանրապետութեան կառավարութիւնը բաղդաւոր է, որ այժմ գտնվում է այս ճշմարիտ ազգային զօրքերի առաջ, որոնց Ֆրանսիան կազմում է իր ամենալաւ մասից, տալով նրան իր երիտասարդութիւնը, այսինքն տալով այն, ինչ որ իր ամենաթանգագինը, ամենաազնիւը, ամենաքաջն է և այդպիսով ներշնչելով զօրքերի մէջ իր խելքը և իր զգացմունքները, ոգևորելով նրանց իր հոգով և դրա փոխարէն զօրքերից իր որդկերանցը յետ ստանալով ճշմարտութեան համար կրթված զինուորական կարգապահութեան շկօլայի մէջ, որտեղից նրանք մտնում են Ֆրանսիայի քաղաքային կեանքի մէջ յարգանք դէպի իշխանութիւն, պարտաճանաչութեան զգացմունք, հաւատարիմ ոգի, ամենամեծ հայրենասիրութիւն և պատուասիրութիւն և զինուորական արհեստի քաջ բարեգործութիւններ, որոնք նրանց գեղեցիկ մարդիկ և քաղաքացիներ դարձնելու համար անհրաժեշտ են: Եթէ Ֆրանսիան ոչինչ չը խնայեց իր զօրքերին բարձրացնելու համար, զօրքերն էլ իրանց կողմից ոչինչ չը խնայեցին երկրի աշխատանքներին աջակից լինելու համար. աշխատանքի, ուսումնասիրութեան և զինուորական կարգապահութեան ճանապարհով զօրքերը դրաւական դարձան Ֆրանսիայի պատշաճաւոր յարգանքի և խաղաղութեան, որ նա կամենում է պահպանել: Այդպիսի զգացմունքներով հանրապետութեան կառավարութիւնը յանձնում է ձեզ այս դրօշակները: Ընդունեցէք սրանց իբրև գրաւական այն խորին յարգանքի, որ կառավարութիւնը ունի դէպի զօրքերը: Ընդունեցէք սրանց իբրև վկաների դէպի ձեր քաջութիւնը, ձեր պարտաճանաչութիւնը, ձեր հաւատարմութիւնը Ֆրանսիային, որ յանձնում է ձեզ այս դրօշակների հետ, այս ազնիւ նշանաբանների հետ իր պատուի, իր երկրի և իր օրէնքների պաշտպանութիւնը:

Գրեվիի այդ կարճ ճառի վերջը միաձայն և աղմկալի ողջոյններով և ծափահարութիւններով ընդունվեցաւ: Գրեվիի լեզուն իսկ հանրապետութեան նախագահի լեզու էր:

Զինուորական հանդիսի մանրամասները հետևեալն են: Ուղիղ մէկի կէսին եկաւ հանրապետութեան նախագահը, սենատի և պատգամաւորների ժողովի նախագահների և մինիստրների ուղեկցութեամբ և տեղ բռնեց պատրաստված ամբիոնի վրա: Զինուորական մինիստր գեներալ Ֆարր, շրջապատված իր շտաբով և զօրաբաժինների հրամանատարներով, հանդիպեց նախագահին: Հրապարակի վրա, արդէն հրացանները պատրաստած, կանգնած էին Փարիզի քաղաքային զօրքերը և միւս բոլոր զօրքերի ներկայացուցիչները: Երբ նախագահը տեղաւորվեցաւ ամբիոնի վրա, երաժշտութիւնները սկսեցին «Մարսելիեզ» ածել և «Mont Valerién»-ից թընդանօթներ արձակվեցան:

Ամբիոնի կենտրոնը բռնել էին մինիստրները, դիպլոմատները և բարձր աստիճանաւորները, աջ կողմը սենատի, իսկ ձախ կողմը պատգամաւորների ժողովի անդամներն էին տեղաւորված:

Գրեվիի աջ կողմը սենատի նախագահ Լէօն Սէն էր, իսկ ձախ կողմը պատգամաւորների ժողովի նախագահ Լէօն Գամբետտա: Գրեվիի դիմացը ամբիոնի առաջ կանգնած էին ձիով զինուորական մինիստրը, զինուորական շտաբը, զօրաբաժինների հրամանատարները և գնդապետները: Ճառը զինուորականներին ուղղված տվեցաւ: Ծափահարում էին սենատորներ և պատգամաւորները, հասարակութիւնը անդադար աղաղակում էր „Vive la Bépublique, vive Grevy, vive L'armée“ (կեցցէ հանրապետութիւնը, Գրէվի, զօրքերը:)

Հէնց որ Գրէվին վերջացրեց իր ճառը, սկսվեցաւ դրօշակներ բաժանելու հանդէսը: Հանդէսը աւելի փառաւոր կը լինէր, եթէ դրօշակները աւելի ծանր բաժանվէին: Իւրաքանչիւր գունդի դրօշակակիրը մտնում էր հանրապետութեան նախագահին, որի մօտ պատահում էր իր գնդապետին և յանձնում էր նրան դրօշակը: Գնդապետը իջեցնում էր դրօշակը նախագահի առաջ, որից ստանում էր դրօշակը և դրօշակակրին տալուց յետոյ գնում էր իր գունդի մօտ: Դրօշակակիրները նախագահին երկու կողմից էին մտնում, այդ պատճառով հանդէսը կէս ժամվայ մէջ վերջացաւ:

Դրօշակները ստանալուց յետոյ զօրքերը հանդիսաւոր քայլով անցան նախագահի առաջ: Զօրքերը չափազանց գեղեցիկ էին քայլում և անցեալ տարվանից աւելի լաւ էին պատրաստված:

Նոր դրօշակները չափազանց լաւ ճաշակով են շինված: Նրանց վրա ոսկեայ տառերով գրված են մի կողմից. «Republique Française» (Ֆրանսիական հանրապետութիւն) «Honneur et Patrie» (պատիւ և հայրենիք), միւս կողմից գլխաւոր կռիւների անունները, որոնց գունդը մասնակցել է:

Վերջացնելով այս թղթակցութիւնը, չեմ կարող չը հիանալ պօլիցիայի գեղեցիկ կարգադրութիւններով: Հազարաւոր կառքեր մտնում էին Բուլօնի անտառը և դուրս գալի առանց մի րոպէ կանգնելու. կարգադրութիւնները չափազանց խելացի էին:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԲԵՐԼԻՆ, 15 յուլիսի: Այսօր հասաւ այստեղ մարկիզ Ցզենգ:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 15 յուլիսի: Բ. Դռան պատասխանը պետութիւնների ընդհանուր գրութեանը, մինիստրներից հաւանութիւն ստացած և պատասխանի բնագիրը փոփոխութիւնների ենթարկած, առաջարկված է սուլթանին հաստատելու համար: Վիէննայի լուրը, իբր թէ պատասխանը յանձնված է պետութիւններին, սխալ է:

ՓԱՐԻԶ, 16 յուլիսի: Երէկ յանձնվեցաւ Բ. Դռան պատասխանը պետութիւնների ընդհանուր գրութեանը: Պատասխանը յայտնի է «Temps» լրագրի նախկին հեռագիրներից: Ֆրանսիական օֆիցերների Ցունաստան ուղարկելը յետաձգված է:

ՎԻԷՆՆԱ, 16 յուլիսի: Բ. Դռան պատասխանը պետութիւնների ընդհանուր գրութեանը այստեղ ազդում է ուրբաթ: Պատասխանը կազմել է Մուսուրուս-փաշա: Լուր է տարածված, որ Աբեդին-փաշա հրաժարվում է իր պաշտօնից: Վերանորոգութիւնների մինիստրութիւն կը նշանակվի, եթէ գործը ծովային ցոյցերին հասնի: Եթէ պետութիւնների համաձայնութիւնը պահպանվի, միացեալ նաւատորմը խարիսխ կը գցի Մարմարեան ծովի մէջ Կ. Պօլսի հանդէպ:

ՕԴԷՍՍԱ, 16 յուլիսի: Այսօր առաւօտ «Նախիմօվ» շոգենաւով բերված է սպանված տ. Սկօբոլեվի մարմինը: Արքեպիսկոպոս Պլատօն, մայր եկեղեցու տեղապահը և հոգևորականութիւնը հոգեհանգիստ կատարեցին: Ներկայ էին իշխանութիւնը, բազմաթիւ ժողովուրդ, տ. Սկօբոլեվի քոյրերը Պօլտավցևա և Ֆերերցօվա, Կարմիր Խաչի քոյրերը: Դագաղը ծաղիկներով զարդարած դրըվեցաւ վագոնի մէջ և այսօր ուղարկվեցաւ Ռեազան:

ԼՕՆԴՕՆ, 16 յուլիսի: Համայնքների ժողովում լորդ Հարտինգտօն կարդաց հետևեալ հեռագիրը Կանդահարից. Գեներալ Բերոուզի պատերազմական ուժերը ոչնչացրած են, Կանդարի պահապան զօրքերը ամրոցն են քաշվում, Բօմբէյի բոլոր ազատ զօրքերին հրաման է տուած ուղևորվել Կանդահար: Սիմլայից զօրաբաժին է գնում:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ